

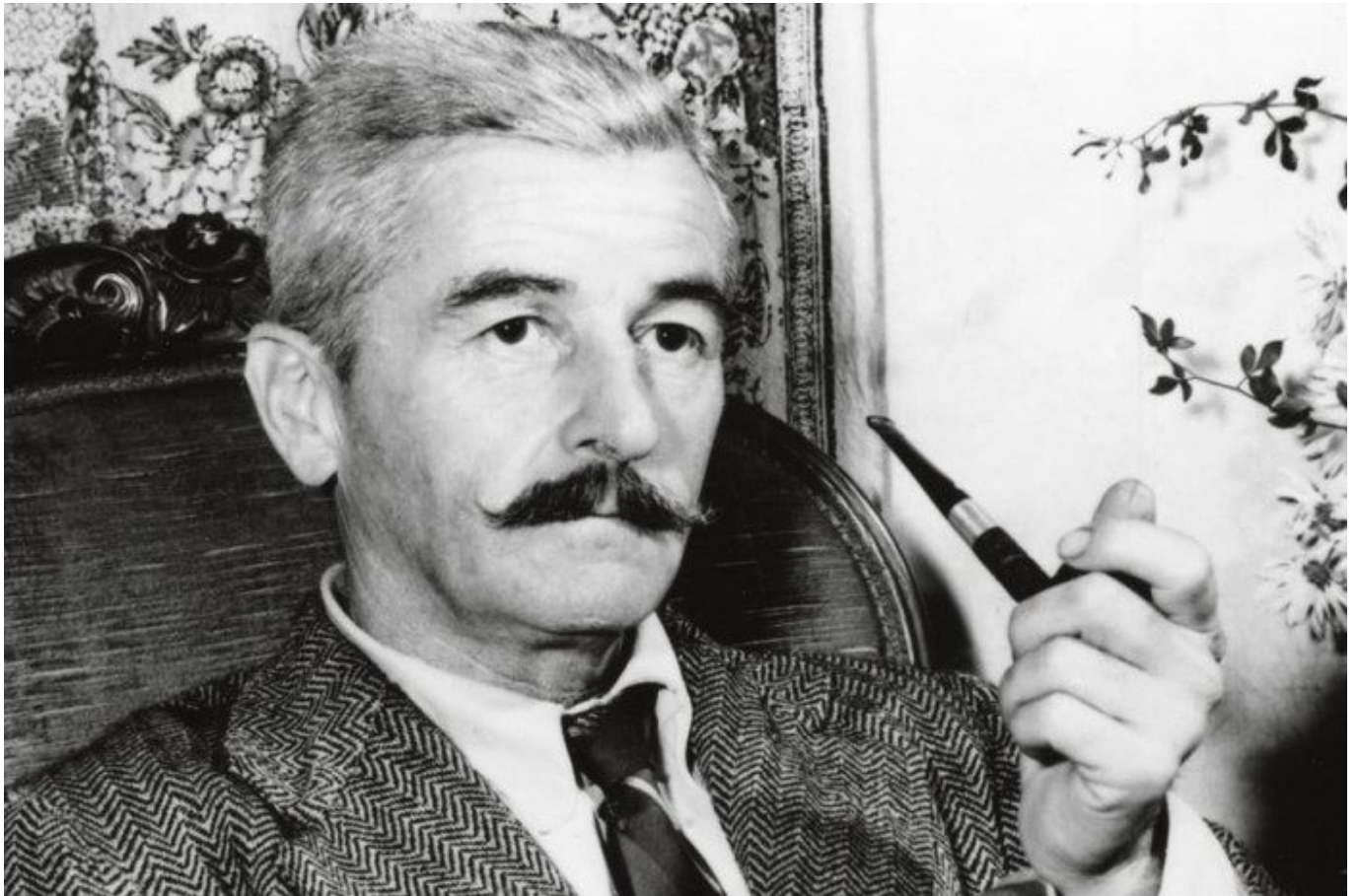
Döredijilik adamsy adam hak-hukuklaryny nähili goramaly?

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Döredijilik adamsy adam hak-hukuklaryny nähili goramaly?

DÖREDIJILIK ADAMSY ADAM HAK-HUKUKLARYNY NÄHILI GORAMALY?

Adamlaryň hak-hukuklary nähili goralmany ýa-da döredijilik işgäri, ýagny ýazyjy-şahyr, režissýor, artist, aýdymçy, kompozitor, suratkeş, heýkeltaraş adamlaryň hak-hukuklaryny nädip goramaly?

Roman ýazyp, aýdym aýdyp, surat çekip adamlaryň hak-hukugyny goramak ýeterlik bolýarmy?

Adam-hukuklaryny goramak meselesinde, mysal üçin, Azerbaýjandaky adam hak-hukuklaryny goraýjylaryň tüýsüne girenleriň edişi ýaly «watanym, jan watanym, döwletim, jan döwletim!» diýip zowlatmalymy ýa-da Uilýam Folknerden eden terjimäde aýdylyşy ýaly derisiniň reňki sebäpli öldürilen

çaga zerarly «Amerikanyň gyrgynçylyga mynasypdygyny» aýtmalymy?

1955-nji ýylyň iýul aýyny Ýaponiýada geçirip, ýaşlara ýüzlenip çykyş edenden soň Ýewropa giden Folkner hiç wagt taşlap gaýtmagy pikir etmedik dogduk depesi Missisipä gelende, 14 ýaşlyja garaýagyz çaga Emmett Tilliň teniniň reňki sebäpli iki akýagyz ýetginjek tarapyndan öldürilendigini eşiden badyna «United Press» habarlar agentliginiň Rimdäki býurosyna şeýle gazaply beýanatyny beripdi.

Emmett Till

Uilyam Folkneriň Emmett Tilliň öldürilmegi boýunça 1955-nji ýylyň sentyabr aýynda «United Press» habarlar gullugyna beren

beýanaty şeýledi:

«Missisipi ştatynyň etraplarynyň iň bolmanda biriniň ýaşamagynyň diňe ähli şatlaryň ýaşamagyna baglydygyna biz ahyrynda haçan düşünerkäk? Ýa bolmasa ştatyň ömrüniň diňe ABŞ-nyň ömrüne baglydygyny? Hem ABŞ-nyň ömrüniň uzamagynyň diňe akýagyz jynsyň hemmesiniň ýaşamagy arkaly mümkin boljagyny?

Akýagyz jyns Ýer şarynyň akýagyz, bugdaýreňk, saryýagyz, garaýagyz ilatynyň bary-ýogy dörtten bir bölegini düzýär. Akýagyz jynsyň adamzadyň galan dörtten üç böleginiň oňa jogap berjek hereketleri etme batyrgaýlygyny tapmaga hukugynyň ýokdugyna düşünmeginiň wagty gelip ýetdi.

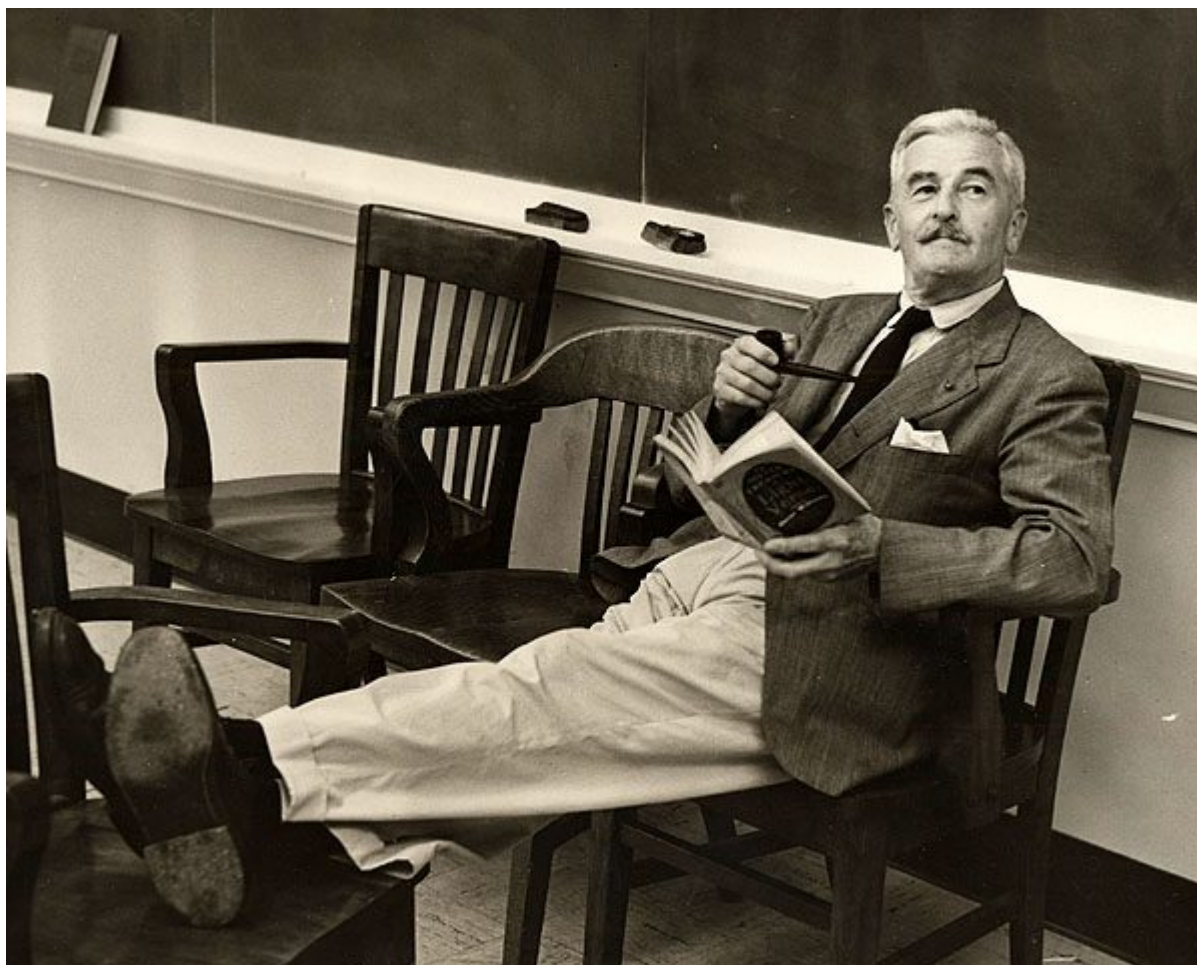
Şu ýagdaýda syýasy sebäplerden ötri Günbatara duşman bolan ariýa halklaryna näme diýip bileris? Hem hakykatdanam şular ýaly hereketleri eden ýa-da şular ýaly hereketlere şert döreden biz akýagyz amerikanlar on baş ýyl öň häzirki batan ýagdaýdaky ýaponlaryň (adalaryň 80 millionlyk ilaty) bize şeýle çemeleşendigini hakykatdanam ýatdan çykardykmy?

Şeýle ýagdaýyň gaýtalan ýagdaýynda diňe tenleriniň reňki bilen däl, ideologik seredişleri bilenem bizden tapawutly ýagdaýdakylar ar almaga synanyşanlarybda ikinji Pýorl-Harboryň aşagyndan çykмага nädip umyt bildirip bileris? Çünki biz başyboşlygyň we azatlygyň gürrüňini edende öz çemeleşmelerimiz bilen ne-hä birini, ne-de başgany kepillik astyna alýarys. Derisiniň reňki bizden üýtgeşik bolanlaryň diňe azatlygyny, adalatyny, hatda ýaşayşyny goramagy kepillendirip bilmeýşimiz ýaly. Diňe Günorta Afrika garaýagyzlarynyň däl, şol bir wagtyň özünde ABŞ-nyň garaýagyz halkynyňam.

Hem bularyň barsyna garamazdan, biz amerikanlaryň ýaşamaga haky bar bolsa, munuň özi diňe amerikan taryhynda ilkinji gezek biziň akýagyzdygyna, garaýagyzdygyna, goňrasdygyna, mawydygyna ýa-da ýaşyldygyna garamazdan bir bitewi parçalanmaz halda bolmagymyz arkalydyr.

Häzir biziň ýaşap-ýaşamajakdygymyzyň soragy berilýär. Dogduk depäm Missisipide iki akýagyz yetginjegiň bedibagt garaýagyz oglana garşy gynançly tragiki hereketi, megerem biziň ýaşamaga hakymyzyň bardygynyň ýa-da ýokdugynyň jogaby bolar.

Eger ABŞ-da umyt döredip bilmeýän medeniýetimizde sebäbi näme bolanda-da, teniniň reňki sebäpli çagalary öldürme tapgyryna gelen bolsak, biz ölmäge mynasyp we hökmany suratda gyrylmaga degişli, gyrylarysam!»

Folkneriň bu sözleri döredijilik adamlarynyň jemgyýetçilik hadysalary bolup geçende özlerini nähili alyp barmalydygy barada iň gymmatly materiallardan biri bolup hyzmat edýär. Sentýabryň ortasynda Pariže uçan Uilýam Folkner şol ýerde «American Information Service» habarlar gullugynyň wekili Sintiya Graýnere giňişleýin beýanat beripdir. Biz şol gürrüňdeşligi terjime edip dykgatyňyza ýetiripdik. Parižde neşirýatçysynyň guran üýşmeleňinde Alber Kamýu bilen tanyşan Folkner şol ýerdenem Londona uçupdyr.
Maýis ALIZADE.

Ýekşenbe, 14.07.2024 ý. Edebi makalalar